

توریزم

میراث

گردشگران

میراث

چشمه سر آب دخترون

گوهر آبی شهر تاریخی بیشاپور

در علم هیدرولوژی و هیدروژئولوژی، چشمه نقطه‌ای طبیعی است که آب زیرزمینی بدون دخالت انسان از آبخوان به سطح زمین راه می‌یابد و بخشی از چرخه آب را تشکیل می‌دهد. پیدایش چشمه به دو عامل وابسته است: وجود سازندهای نفوذپذیر که آب را ذخیره و منتقل می‌کنند و شرایط زمین‌شناختی ویژه‌ای که سطح ایستابی را به سطح زمین می‌رساند.

در دوره ساسانی (۲۲۴ تا ۶۵۱ میلادی)، مکان‌گزینی شهرها هرگز تصادفی نبود و بر ملاحظات زمین‌شناختی، اقلیمی و به‌ویژه دسترسی به آب استوار بود. چشمه‌ها به‌سبب پایداری و کیفیت جریان، جایگاهی ویژه داشتند. چشمه سرآب دخترون حدود یک کیلومتری شرق شهر تاریخی بیشاپور، در ۲۲ کیلومتری کازرون در استان فارس و در کنار جاده کازرون- کوه‌چنار قرار دارد و در حریم درجه‌یک میراث جهانی بیشاپور واقع است. سنگ‌چینی‌های آراسته و سنگ‌های مکعبی آن، شباهت چشمگیری به

چیدمان معبد آناهیتا در بیشاپور دارد و همین نشان می‌دهد که این سازه از دوران ساسانی است. این چشمه در کنار چشمه ساسان و چشمه سرآب ارشدیر، بخشی از آب شهر شاپور اول را تأمین می‌کرد. فارسانمه ناصری نیز مسیر آب‌های کازرون را چنین توصیف می‌کند: آب چشمه‌ها از ریجان آغاز می‌شود، به رودخانه شاپور می‌پیوندد و در قریه پوشکان به آب چشمه سرآب دختران می‌رسد. آب در معماری ایران همواره حضوری ناگسستنی داشته است؛ از خانه‌ها و کاروانسراها تا کاخ‌ها و ایوان‌ها. در عصر ساسانی‌نیز آناهیتا، فرشته نگهبان آب، در سراسر قلمرو پرستش می‌شد و پرستشگاه‌هایش را عمدتاً کنار رودها و چشمه‌ها می‌ساختند (پوریختیار و خسروی، ۱۳۹۳). از این‌رو سرآب دخترتون یکی از عوامل مؤثر در بنیان‌گذاری بیشاپور و از منابع اصلی آب شرب و کشاورزی آن بود. نزدیکی‌اش به بنای «قلعه دختر» احتمال بهره‌گیری ساکنان قلعه از آن را تقویت می‌کند و با توجه به تقدس آب، شاید مردم برای مراسم آیینی نیز به آن رفت‌وآمد می‌کردند؛ هرچند متون تاریخی اشاردهای صریح به این چشمه ندارند. اوژن فلاندن، نقاش فرانسوی، در عصر محمدشاه قاجار از این چشمه دیدن کرد و دو تابلو از آن کشید؛ گواهی بر اهمیت تاریخی این مکان.

امروزه چشمه خشک شده، اما سنگ‌های مکعبی تراش‌خورده و تزئینات شیاردار آن همچنان منظر فرهنگی‌اش را حفظ کرده‌اند. با این‌حال، انتقال لوله‌های آب، خاک‌ریزی، گودبرداری و رویش گیاهان، سنگ‌های آب‌بند ساسانی را از جای اصلی‌شان جابه‌جا کرده، برخی را مدفون و برخی را لب‌پریده کرده است؛ به‌گونه‌ای که اکنون با فاصله‌های نامنظم راکندده‌اند. سرانجام این اثر با عنوان «برم سرآب دخترتون» به‌شماره ۳۴۱۵۲ در ۷ اسفند ۱۴۰۲ در فهرست آثار ملی ایران ثبت شد.

مدیر داخلی مجموعه میراث جهانی بیشاپور

ملکان را با تاکستان‌های پربارش می‌شناسند

تولید، از الزامات معرفی آن به گردشگران است. **صنایع‌دستی؛ پیوند هنر و اقتصاد محلی** صنایع‌دستی نیز می‌تواند در تکمیل تجربه گردشگری ملکان نقش داشته باشد. شناسایی هنرمندان و کارگاه‌های فعال، معرفی محل عرضه محصولات و فراهم‌کردن امکان بازدید از مراحل تولید، زمینه ارتباط مستقیم گردشگران با هنرمندان را فراهم می‌کند. فروش مستقیم محصولات، بهبود بسته‌بندی و معرفی حرفه‌ای آثار می‌تواند به تقویت بازار صنایع‌دستی کمک کند.

جشنواره انگور؛ فرصتی برای معرفی ملکان جشنواره انگور ملکان از جمله رویدادهایی است که ظرفیت معرفی هویت کشاورزی و فرهنگی این شهرستان را دارد. با این‌حال، اثرگذاری چنین رویدادهایی تنها به شمار بازدیدکنندگان محدود نمی‌شود؛ بلکه تداوم ارتباط گردشگران با کسبه‌وکارهای محلی و ایجاد ارتباطات محلی و مناسبات بعدی نیز اهمیت دارد. پیوند دادن جشنواره با معرفی آثار تاریخی، صنایع‌دستی، محصولات محلی و مسیریابی بازدید می‌تواند دامنه منافع آن را افزایش دهد. تحقق این هدف به همکاری میان مدیریت محلی، باغداران، هنرمندان و فعالان گردشگری نیاز دارد. ملکان با برخورداری از تاکستان‌ها، میراث تاریخی، فرهنگ غذایی و مهارت‌های بومی، ظرفیت تبدیل‌شدن به مقصدی جذاب برای گردشگری فرهنگی و روستایی را دارد. تحقیق این ظرفیت، مستلزم حفاظت از آثار، ارتقای خدمات، معرفی حرفه‌ای جاذبه‌ها و مشارکت مردم محلی است؛ مسیری که می‌تواند گردشگر را از تماشای یک پل تاریخی به شناخت زندگی مردم و از دیدن تاکستان‌ها به درک فرهنگ تولید در این منطقه برساند.

ثبت جشنواره عنب در تقویم گردشگری ایران

جاسک؛ مقصدی برای خاص‌پسندان

قابل توجهی دارد. **گل‌فشان‌ها و کوه‌های مریخی؛ شگفتی‌های زمین‌شناختی** از دیگر پدیده‌های دیدنی جاسک، گل‌فشان‌های محدوده گنان و توچک است که در حدود ۸۰ کیلومتری شهر قرار دارند. در این پدیده‌های زمین‌شناختی، گل و مواد ریزدانه از لایه‌های زیرین زمین به سطح می‌رسند و به‌تدریج ساختارهایی مخروطی یا حوضچه‌مانند ایجاد می‌کنند. شکل خاص دانه‌ها و چشم‌انداز تپه‌ماهورهای اطراف، این محدوده را به مقصدی جذاب برای علاقه‌مندان به زمین‌شناسی و طبیعت‌گردی تبدیل کرده است. کوه‌های مریخی و مینیاتوری جاسک نیز به دلیل شیارهای فرسایشی، تپه‌های سنگی و شکل‌های نامتعارف، چشم‌اندازی متفاوت دارند. این عوارض در طول میلیون‌ها سال بر اثر فرسایش شکل گرفته‌اند و شباهت ظاهری آن‌ها به سطح سیاره مریخ، سبب شهرشان به این نام شده است. بخش‌هایی از این کوه‌ها در مسیر جاسک به سیریک و محدوده روستای پیوشک در بخش لیردف دیده می‌شوند.

چشمه‌های پوراف و ظرفیت گردشگری دریایی

چشمه‌های آب گرم پوراف، در حدود ۲۰ کیلومتری شرق جاسک و در مجاورت ساحل، از دیگر جاذبه‌های منطقه هستند. نزدیکی این چشمه‌ها به جنگل‌های حرا و خور پوراف، ترکیبی چشم‌نواز از آب، ساحل و پوشش گیاهی پدید آورده است. این چشمه‌ها در فرهنگ محلی نیز جایگاه دارند و باورهایی درباره خواص درمانی آن‌ها وجود دارد. آب‌های پیرامون شبه‌جزیره جاسک و وجود صخره‌های مرجانی در بخش‌هایی از سواحل، ظرفیت مناسبی برای توسعه گردشگری دریایی فراهم کرده‌اند. غواصی، مشاهده حیات دریایی و عکاسی زیر آب از فعالیت‌های بالقوه این منطقه هستند؛ البته بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها به حفاظت از مرجان‌ها، رعایت ضوابط زیست‌محیطی و تأمین ایمنی گردشگران وابسته است.

موسیقی، خوراک و صنایع‌دستی؛ روایت فرهنگ بومی جاذبه‌های جاسک به طبیعت و تاریخ محدود نمی‌شود. موسیقی محلی، غذاهای دریایی و صنایع‌دستی، بخش مهمی از هویت فرهنگی این شهرستان را شکل می‌دهند. قلیه‌ماهی، ماهی‌شوری و هواروی ماهی از خوراک‌های شناخته‌شده منطقه هستند. لنج‌سازی، سوزن‌دوزی بلوچی، توربافی، گرگ‌وربافی، حصیربافی، آهنگری سنتی و ساخت کاردهای بلوچی نیز از هنرها و مهارت‌های بومی مردم جاسک به‌شمار می‌روند که پیوند دیرینه آنان با دریا و طبیعت را بازتاب می‌دهند.

جاسک؛ مقصدی برای کشف مکران جاسک با برخورداری از سواحل گسترده، زیستگاه‌های طبیعی، پدیده‌های زمین‌شناختی و آثار تاریخی، ظرفیت تبدیل شدن به یکی از مقصدهای شاخص گردشگری مکران را دارد. سفر به این شهرستان فرصتی برای کشف طبیعت متفاوت جنوب ایران، آشنایی با تاریخ دریانوردی و تجربه فرهنگ مردمانی است که زندگی‌شان از دیرباز با دریای عمان گره خورده است. مقصدی که حرف‌های بسیاری برای گفتن دارد.

پیشنهاد سفر

مجید فرامرزی/شناخت یک مقصد گردشگری همیشه از بناهای تاریخی و جاذبه‌های شاخص آغاز نمی‌شود؛ گاهی تاکستان‌ها، پلی بر بستر رودخانه یا مهارتی که نسل‌به‌نسل منتقل شده، روایتگر

هویت یک سرزمین است. ملکان، در جنوب‌غربی آذربایجان‌شرقی، از جمله مناطقی است که ظرفیت‌های گردشگری آن در پیوند میان کشاورزی، میراث تاریخی، صنایع‌دستی و زندگی مردم معنا پیدا می‌کند. انگور و فراورده‌های آن، آثار تاریخی و فرهنگ روستایی، زمینه مناسبی برای معرفی ملکان به‌عنوان مقصدی متفاوت فراهم کرده‌اند؛ اما بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها به برنامه‌ریزی، حفاظت از میراث و مشارکت جامعه محلی نیاز دارد. **تاکستان‌ها؛ فرصتی برای گردشگری کشاورزی** باغداری و تولید محصولات مرتبط با انگور، بخشی از هویت اقتصادی و فرهنگی ملکان است.

جشنواره عنب الیگودرز با ثبت در تقویم رویدادهای گردشگری کشور، به یازدهمین رویداد ثبت‌شده لرستان تبدیل شد. عنب در تیتکان بزئود الیگودرز بخشی از ظرفیت کشاورزی منطقه ذلقی است که در آمد گروهی از باغداران به میزان برداشت، کیفیت محصول و امکان فروش آن وابسته است.حالا جشنواره عنب این منطقه در فهرست رویدادهای گردشگری کشور ثبت شده و قرار است نام یکی از محصولات بومی لرستان در برنامه‌های گردشگری دیده شود. سیدامین قاسمی سرپرست اداره‌کل میراث‌فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی لرستان از ثبت جشنواره عنب الیگودرز در تقویم رویدادهای گردشگری کشور خبر داده و اعلام کرده که این رویداد در ۲۸ مهرماه ۱۴۰۵ با شماره ثبت ۱۰۵۲۵۱۲۴۶ در این فهرست قرار گرفته است.به گفته او، جشنواره عنب هر سال در هفتم مهرماه برگزار و با هدف معرفی ظرفیت‌های بومی و محصولات کشاورزی الیگودرز شکل گرفته است. با ثبت این رویداد، شمار جشنواره‌های ثبت‌شده لرستان در تقویم گردشگری کشور به ۱۱ مورد رسیده‌است. این ثبت درحالی انجام شده که نخستین جشنواره عنب الیگودرز در اوایل مهرماه امسال در شهر تیتکان در منطقه بزئود برگزار شد. الیگودرز تنها شهرستان تولیدکننده عنب در لرستان است و از حدود ۹۱ هکتار باغ عنب آن، سالانه نزدیک به ۹۵ تن محصول برداشت می‌شود.

جاسک؛ مقصدی برای خاص‌پسندان

محوطه‌های قابل توجه شهرستان به شمار می‌رود و سفال‌های کشف‌شده در اطراف آن، از ارتباط این محوطه با دوره ساسانی و اوایل دوره اسلامی حکایت دارد. گورستان جگین با قدمتی منسوب به هزاره نخست پیش از میلاد و قلعه‌های شیر آهن و شیر آهن پایین نیز از دیگر آثار ارزشمند تاریخی جاسک هستند. **سواحل مکران؛ تماشای دریا و زندگی ساحل‌نشینان** سواحل دریاای عمان از شاخص‌ترین جاذبه‌های طبیعی شهرستان به‌شمار می‌روند. سواحل روستاهای یونک، عبد، بخل، بونجی، گنان، جاسک کهنه و کلیرک، چشم‌اندازهایی گسترده از دریا و زندگی ساحل‌نشینان را پیش روی گردشگران قرار می‌دهند. تماشای طلوع و غروب خورشید، مشاهده فعالیت صیادان و آشنایی با شیوه زندگی مردم بومی، بخشی از تجربه سفر به این منطقه است؛ جایی که دریا نه‌تنها جاذبه‌ای طبیعی، بلکه بخش جدایی‌ناپذیر معیشت و فرهنگ مردم محسوب می‌شود.

جنگل‌های حرای گابریک نیز از جلوه‌های ارزشمند طبیعت جاسک هستند که در حاشیه خورهای ساحلی گسترش یافته‌اند. این درختان در محیط جزرومدی و آب‌های شور رشد می‌کنند و زیستگاهی ویژه برای گونه‌های مختلف جانوری، به‌ویژه پرندگان، به‌وجود می‌آورند. حضور پرندگانی مانند گیلان‌شاه و اگرگ، ارزش زیست‌محیطی این جنگل‌ها را افزایش داده است. این محدوده برای پرندنگری، عکاسی طبیعت و گردشگری مسئولانه ظرفیت

«مشتک» سوگلی سفره‌های بفروئیه

اشاره کرد؛ غذاهایی که هریک بخشی از دانش بومی، شیوه زیست و سنت‌های غذایی گذشتگان را بازتاب می‌دهند. تنوع غذاهای محلی در مناطق مختلف میبید، تفاوت در مواد اولیه و شیوه‌های پخت و انتقال دستوره‌های غذایی از نسلی به نسل دیگر، نشان‌دهنده پیوند عمیق فرهنگ خوراک با جغرافیا، سبک زندگی و هویت اجتماعی مردم این منطقه است.

برگزاری جشنواره مشتک، افزون بر معرفی یکی از غذاهای اصیل استان یزد و شهرستان

گزارش

صدیقه غلامی / شهرستان جاسک، سرزمین دریا و چشم‌اندازهای یکر مکران، از مناطق دیدنی استان هرمزگان است که مجموع‌ای از جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی را در خود جاده دارد است. از سواحل گسترده دریای عمان و جنگل‌های سرسبز حرا تا گل‌فشان‌ها، کوه‌های مریخی و بناهای تاریخی، جاسک مقصدی متفاوت برای علاقه‌مندان به طبیعت‌گردی، تاریخ و فرهنگ جنوب ایران به‌شمار می‌رود. جاسک در فاصله حدود ۳۲۵ کیلومتری جنوب شرقی بندرعباس و در کرانه دریای عمان قرار دارد. موقعیت جغرافیایی این شهرستان در شرق تنگه هرمز و محدوده سواحل مکران، از گذشته به آن اهمیت بخشیده و زمینه‌ساز رونق تجارت دریایی و ارتباط بازرگانان با مناطق دیگر بوده است. پیوند دیرینه مردم با دریا، طبیعت متنوع ساحلی و پیشینه تاریخی، هویتی منحصر‌به‌فرد به این منطقه بخشیده‌است.

یادگارهای تاریخی در کرانه مکران

از مهم‌ترین یادگارهای تاریخی جاسک می‌توان به تلگر افغانه اشاره کرد؛ بنایی مرتبط با فعالیت‌های تجاری و ارتباطی انگلیسی‌ها در جنوب ایران که در ابتدا کاربری تجاری داشت و بعدها به تلگر افغانه تبدیل شد. این اثر در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است. برج سیاه و سفید نیز از دیگر بناهای مرتبط با تأسیسات ارتباطی آن دوره است که اهمیت راهبردی جاسک در مسیر ارتباطی ایران و شبه‌قاره هند را یادآوری می‌کند. غار سادرمند در محدوده روستای گزدان، در فاصله حدود ۳۰ کیلومتری شهر جاسک، از دیگر جاذبه‌های تاریخی منطقه است. این غار با دو دانه و فضاهای داخلی دارای طاقچه، از

جشنواره غذا

جشنواره مشتک با هدف احیای غذاهای سنتی و فراموش‌شده شهرستان میبید و مستندسازی میراث ارزشمند غذایی این منطقه، برگزار شد. در این جشنواره، شرکت‌کنندگان با معرفی شیوه‌های تهیه مشتک و استفاده از مواد اولیه بومی، بخشی از فرهنگ غذایی و سنت‌های دیرینه مردم منطقه را به نمایش گذاشتند. مشتک از غذاهای سنتی استان یزد است که در گذشته با استفاده از نان خشک، پیاز و پنیر تهیه می‌شد و ازجمله خوراک‌های ساده و خانگی به‌شمار می‌رفت.

برج طغرل؛ جایی که آجرها زمان را روایت می‌کنند

مریم خدابنده /این بار مقصد من شهر ری بود؛ سرزمینی که هر گوشه‌اش نشانی از تمدن، فرهنگ و خاطره‌های دور دارد. در میان آثار تاریخی این شهر، برج طغرل با قامت استوار و معماری چشم‌نوازش، مرا به سفری در دل تاریخ برد؛ سفری که در آن، هر آجر می‌توانست راوی بخشی از گذشته باشد.

برج طغرل در شرق آرامگاه ابن‌بابویه، در خیابان ابن‌بابویه شهر ری قرار دارد و از آثار به‌جامانده از دوره سلجوقیان است. این بنا را آرامگاه طغرل‌بیک، بنیان‌گذار سلسله سلجوقی، می‌دانند؛ شخصیتی که نامش با یکی از دوره‌های مهم تاریخ ایران گره خورده است. همین موضوع، بازدید از برج را برای من فراتر از تماشای یک بنای تاریخی می‌کرد؛ گویی در برابر بخشی از حافظه تاریخی سرزمینم ایستاده بودم. یازندیک شدن به برج، نخستین چیزی که توجهم را جلب کرد، عظمت و سادگی آن بود. بنایی که بدون زرق‌وبرق‌های امروزی، با تکیه بر هنر معماران گذشته، همچنان استوار ایستاده‌است. ارتفاع برج حدود ۲۰ متر است؛ البته این اندازه، گنبد مخروطی‌شکلی را که گفته می‌شود در گذشته بر فراز آن وجود داشته و امروزه اثری از آن باقی نمانده، دیر نمی‌گیرد. وقتی به دیوارها و نظم آجرچینی آن نگاه می‌کردم، به این فکر افتادم که معماران آن روزگار چگونه توانسته‌اند با مصالحی ساده، چنین اثری ماندگار خلق کنند. در اینجا آجر فقط یک عنصر ساختمانی نیست؛ بخشی از زبان معماری ایرانی است که با تناسب، نظم و ظرافت، شکوه بنا را به نمایش می‌گذارد. اما آنچه برج طغرل را برای من